

LIRIKADA POETIK OBRAZ XUSUSIDA (Abdulla Oripov va Rauf Parfi ijodi misolida)

Sabirova Zebo Zokirovna

*Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, katta o'qituvchi
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Toshkent, O'zbekiston*

<https://orcid.org/0000-0002-1104-2893>

ANNOTATSIYA

XX asr o'zbek she'riyatida Abdulla Oripov hamda Rauf Parfi she'riyati alohida mavqega ega. Ushbu maqolada shoirlarning uslubi, badiiy mahorati, lirik qahramon kechinmalarini zamon ruhi bilan ifodalashdagi o'ziga xosligi haqida qisqacha fikr yuritiladi. Ijodkorning poetik obraz yaratishidagi individualligi, badiiy so'zi yordamida inson qiyofasining ichki va tashqi olamini ifodalab berishi, ijtimoiy-tarixiy hamda adabiy jarayonni estetik kategoriya sifatida tarannum etilishi, shoirming g'oyaviy-estetik ideali, ijtimoiy holatini o'zida aks ettirishini ko'rish mumkin. Ijodkor so'zi o'z va ko'chma ma'no qatlamlari orqali muayyan ijtimoiy-estetik maqsadga, g'oyaga, tuyg'uga qaratiladi. Adabiyotning, jumladan, she'riyatning inson va voqelikni badiiy o'zlashtirish vositasi poetik obraz vazifasi orqali amalga oshadi. Ijodkor davr farzandi ekan, uning badiiy mahorati, individualligi, ijodiy niyati, uslubi taqozosiga ko'ra poetik obraz yangilana boradi.

KALIT SO'ZLAR

so'z san'ati, obraz, badiiy mahorat, ijodkor uslubi, davr va shaxs, ijtimoiy-tarixiy sharoit, badiiy g'oya.

О ПОЭТИЧЕСКОМ ОБРАЗЕ В ЛИРИКЕ (На примере произведений Абдуллы Орипова и Рауфа Парфи)

Сабирова Зебо Зокировна

*Доктор философии по филологическим наукам (PhD), старший преподаватель
Узбекский государственный университет мировых языков
Ташкент, Узбекистан*

<https://orcid.org/0000-0002-1104-2893>

АННОТАЦИЯ

Поэзия Абдуллы Орипова и Рауфа Парфи занимает видное место в узбекской поэзии XX века. В данной статье кратко рассматривается стиль, художественное мастерство поэтов, их своеобразие в выражении переживаний лирического героя в духе времени. Увидеть индивидуальность художника в создании поэтического образа, выражающем с помощью своего художественного слова внутренний и внешний мир человеческого образа, воспевающем общественно-исторический и литературный процесс как эстетическую категорию, отражающем идейно-эстетический идеал поэт, его социальное положение. Слово «творец» через свой и второстепенный смысловые пласты ориентировано на определенную социально-эстетическую цель, идею, чувство. Средство художественного освоения человека и действительности в литературе, в том числе и в поэзии, реализуется через задачу поэтического образа. Поскольку художник — дитя времени, поэтический образ обновляется в соответствии с требованиями его художественного мастерства, индивидуальности, творческого замысла и стиля.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

искусство слова, образ, художественное мастерство, стиль художника, эпоха и личность, общественно-исторические условия, художественная идея.

ON THE POETIC IMAGE IN LYRICS

(In the example of the works of Abdulla Oripov and Rauf Parfi)

Sabirova Zebo Zokirovna

Doctor of philosophy in philology, senior teacher

Uzbekistan State University of World Languages

Tashkent, Uzbekistan

Email: zebonur2017@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1104-2893>

ABSTRACT

Abdulla Oripov's and Rauf Parfi's poetry has a prominent place in Uzbek poetry of the 20th century. This article briefly discusses the poets' style, artistic skills, and their uniqueness in expressing the experiences of the lyrical hero with the spirit of the times. To see the artist's individuality in creating a poetic image, expressing the inner and outer world of the human image with the help of his artistic words, glorifying the socio-historical and literary process as an aesthetic category, reflecting the ideological-aesthetic ideal of the poet, his social situation. possible The word "creator" is focused on a certain socio-aesthetic goal, idea, and feeling through its own and secondary layers of meaning. The means of artistic assimilation of people and reality of literature, including poetry, is realized through the task of poetic image. As the artist is a child of the times, the poetic image is updated according to the requirements of his artistic skill, individuality, creative intention, and style.

KEY WORDS

word art, image, artistic skill, artist's style, period and personality, socio-historical conditions, artistic idea.

KIRISH

Abdulla Oripov, Rauf Parfi ijodi bilan XX asr o'zbek poeziyasida fikr va kechinmaning sintezini badiiy san'at darajasiga ko'targan, sof tuyg'uning tabiiy oqimini, majoziy ifodasini omuxtalashtirgan betakror uslub yaratdilar. Ular XX asr o'rtalaridan e'tiboran XXI asr o'zbek she'riyati taraqqiyotida ham alohida yo'nalish kasb etgan shoirlardir. Xususan, majoziy obrazlilik haq so'zni aytish, voqelikni realistik idrok etish shakllaridan biri ekanligini isbotlab berdilar.

ASOSIY QISM

Adabiyotshunos olim N. Jabborov: "Abdulla Oripov har qanday ko'hna fikrga yangicha ruh, yangicha mazmun bag'ishlaydi, hayot haqiqatini yuksak badiiy umumlashma darajasiga ko'tara oladi" (Jabborov N., 2015, 105), deya juda o'rinli fikr bildiradi. Nafaqat XX asr, balki XXI asrning ham fenomeni darajasiga ko'tarila olgan shoir she'riyatining mavzu-mundariyasi bir qadar ko'lamdor bo'lib, har qanday davr, har qanday munosabatda o'quvchiga to'g'ri yo'l ko'rsata oladigan she'riyat, desak mubolag'a bo'lmasa kerak.

Bozor bu dunyoni zabtiga olgan,

Kimlar siym-u zarin o'rta solgan.

Men-chi qani deyman u sopol kosam,

Sopol kosam qani, otamdan qolgan?... (Oripov A., 2010, 56)

Abdulla Oripovning "Qadriyat" nomli ushbu she'ri to'rt satrdangina iborat. She'rdagi bugungi insonning qiyofasi juda tiniq va tipik ma'no kasb etgan. Zamon rivojlangani sari o'zligidan, qadriyatlaridan biroz yiroqlashayotgan inson uchun eng muhim narsa "siym-u zar" sanalmoqda. Munosabatlar bozor tarozisida tortilmoqda. Shoirning hassos qalbi esa o'zligiga sodiq qolishni istaydi. "Sopol kosa" obrazi orqali ota-bobolarining hunarmandligiga

ishora qilsa, ulardan qolgan har qanday narsa aziz va qadrli ekanini bildirayotir. Shu sopol kosa o'rnini zamonaviy texnika taklif qilayotgan to'kis sharoit bosa olmaydi. She'rda shoirning mahoratini yana shunda ko'rish mumkinki, she'rning uchinchi qatorida kelgan "Menchi, qani deyma u sopol kosam" satrida "sopol kosam" iborasi zamondan nolinayotgan, eslanmay qolgan yurakka ishora bo'lsa, to'rtinchi qatorda yana takror kelgan "Sopol kosam qani?" so'rovini urf-odatlar, milliylik, o'tgan ota-bobolardan qolgan meros, tarixga munosabat ma'nosida tushunish mumkin. Zero, she'rshunos olim Q. Yo'ldoshevning: "Obrazlarning teran xalqchil tomirlarga egaligi Abdulla Orif she'riyatini millat ruhining suvratlariga aylantirdi. Eng chigal ruhiy holatlarni ham g'oyat ulkan nazokat va yuksak joziba bilan aniq va ta'sirli ifodalay bilish shoir she'rilariga o'zgacha tarovat baxsh etadi. San'atkor uchqunda alanga, qatim nurda quyosh, tomchida ummonni ko'ra biladigan qudratli ijodiy tasavvurga va tuyganini so'z bilan moddiylashtirish qudratiga ega edi (Yo'ldoshev Q., 2018, 247), degan e'tirofi haqli edi.

Shoirning "Globallashuv" sarlavhasi bilan yozilgan she'ri ham diqqatni tortadi. She'r masnaviy yo'lida yozilgan bo'lib, to'rt bandni tashkil qiladi. Munosabatlarning har jihatdan yaqinlashuvi zamonida yashayotgan butun insoniyatni mobil tarmoqlar orqali boshqarayotgan kuchlar barcha millatlarga murojaat qilib, uni porloq kelajak, yer sharining tinch ekanligi haqidagi so'zlariga ishonitirmoqchi bo'ladilar. Ularning ko'ziga faqat katta-katta muammolar-gina ko'rinadi. Aslida esa kichik muammolar bartaraf qilinsagina, boshqalarining oldini olish mumkinligi haqida o'ylamaydilar.

Olimlar bir kuni tarqatdi e'lon:

– Tinchgina uxlayver uyingda, Inson.

Hali Oy uzilib Yerga tushmagan,

Ummonlar toshmagan, tog'lar ko'chmagan.

Nimani istasang, bajo bo'lajak,

Seni kutayotir oydin kelajak".

Lekin bilishmasdi, ahvol dabdala,

Uyqu bermas edi oddiy kandala. (Oripov A., 2010, 150)

O'zbek she'riyatida Abdulla Oripov ijodi juda katta ma'no-mazmun kasb etadi. Shoirning 2000-yillardan keyingi bir qator to'plamlariga kirgan she'rilarida hozirgi zamon nafasi ufurib turadi. Ayrim she'rilarida xalqimizning dunyoga yuz tutishi, har sohada ilg'orligi kabi yutuqlarini faxr bilan eslasi, ba'zilarida bozor munosabatlariga o'zini urgan inson milliylikdan, qadrli tuyg'ularidan bir qadar uzoqlashganini aytadi. Ayni kunda do'stlik tuyg'usini juda go'zal tasvirlar bilan umumiy holini yoritadi.

Taqchil buyumlar bor, taqchil dori bor,

Ularga ayricha bo'lgay e'tibor.

Do'st ham taqchillarning ro'yxatidadir,

Shukurkim, do'st menda bisyordir, bisyor (Oripov A., 2010, 38).

Shoirning hozirgi hayot tarzi kun-u tuni tijoratdan iborat ekanligi, ammo shoirning ijodkor qalbi bunday hisob-kitoblardan yiroqligi, istagi esa "shoir qabrini qildim ziyorat" deyishi ("To'rtliklar" she'ri), bir-birlariga sir bermasdan, faqat xaridorlarni poylash, foyda ilinjida aldovdan qaytmaydigan bozorchilar ("Bozorchilar" she'ri), hali oxirigacha qilinmagan yaxshilikni savob bilan emas, "qancha olganligi"ni muhim deb biladigan olchoqlar ("Ta'magir"

she'ri), insonga hayoti davomida juda ko'p ehtiyojlar bo'lsa ham, uning uchun chin savob, tavof, iymon deb uqtirilgan mehr ("Talpinish" she'ri), zamonamiz shiddati natijasida biroz unutilgan vijdon ("Qachon eslarkan..." she'ri) va yurakdagi muhabbat, mehr, samimiyat, halovat kabi tuyg'ularning o'lganligi uchun aza tutilmasligidan qiynalayotgan shogirdning ("Tuyg'ular" she'ri) tashvishi bugun hammani diqqatga chorlaydi. Ustoz shoirning ushbu she'rlardagi poetik olam faqat milliy doirada emas, butun insoniyatga aloqadorlik kasb etishini ko'rish mumkin.

Adabiyotshunos N. Jabborov Chingiz Aytmatovning o'zbek she'riyatining zabardast ustunlaridan biri bo'lgan Abdulla Oripov haqidagi fikrlariga to'xtalar ekan, shoirga o'z davrining hakami va kuychisi, jarchi va faylasuf, so'z sehgari, mutafakkiri, XXI asrga qadam qo'ygan davrimizning buyuk madaniy ahamiyatga molik shoiri, deb ta'rif berganini keltirib o'tadi. Chindan ham bu e'tiroflar shoir shaxsiyatidan ijodigacha bo'lgan cheksiz hurmat va havasdan paydo bo'lgan. Zero, shoirning betakror ijodi milliy she'riyatimizning asosini tashkil qilishi ayni haqiqatdir.

Rauf Parfi she'rlarida ham poetik obrazlar jamlanmasi turfaligini ko'rishimiz mumkin. Shoirning ruhi isyonkordir. Sinchiklab o'qilsa, shoirda hamisha norozilik ruhi sezilib turadi. U, birinchi navbatda, o'zidan norozi. Negaki, shoir o'zining nuqsonsiz odam emasligini biladi. Ezguliklar qilgisi keladi, ammo bunga imkon topolmaydi. Dunyo hodisalaridan mazmun talab etadi, lekin o'z shaxsiy hayotiga ham tuzukroq mazmun berolmayotganini anglaydi. Shoir o'z noroziligining sabablari haqida ham o'ylaydi, bu to'g'rida xayolga toladi va shunday badiiy to'xtamga keladi: "Men kuyinib sevaman, netay, Men kuyinib so'zlayman, xolos". Rauf Parfi ko'pchilik buyuk iste'dod egalari singari estetik ideallarga, eng yuksak natijalarga intilgan shoirlardandir.

Rauf Parfi nozik sezgilar, hissiyotlar bilan she'rni chuqur anglaydi. Uning falsafiy ruh bilan sug'orilgan lirikasida turfa timsollar, turli obrazlardan keng foydalanadi. Ko'plab she'rlarida osmon, quyosh, oftob, yomg'ir, bulut, yulduz, oy, tong obrazlarini badiiy jihatdan to'yintirib qo'llar ekan, ular orqali turli ijtimoiy-falsafiy ma'nolarni ifodalaydi.

Shoir olamni biror kamchiliksiz ko'rgisi keladi. U o'z hissiyoti bilan tafakkur qiluvchi kuchli sezgi egasi va behalovat shoirdir. Shoirda miqyosli tafakkur madaniyati, tahlil mahorati bilan yuksak ma'naviy intilishlar va teran dil birlashib ketganligini kuzatish mumkin. Shu bois ham Rauf Parfining she'riyat dunyosida o'zgacha timsollar, obrazlar mavjud. Shoirning o'ziga xos uslubi hamda rangin lirikasi adabiyotshunos va munaqqidlar tomonidan yuqori baholangan. Adabiyotshunos N. Rahimjonov ta'kidlaganidek, "zamondoshlar bugun uni Turonning, Turk dunyosining, ulug' Turkistonning porloq shoiri, deb tan olmoqdalar" (Rahimjonov N., 2007, 89) va oldilar ham. Shoir ijodida so'zga alohida e'tibor qaratiladi, unga katta va og'ir, shu bilan birga, "hikmat" degan ma'no yuklanadi. So'zning ma'rifiy, tarbiyaviy tomonlari ochib beriladi. Shoir chin so'zning ko'ngillarni tozartirishini, ruhni poklashini aytadi. "Dilimda bir so'z bor edi. Bu so'z meniki edi. Aytdim-u, men so'zniki bo'ldim ortiq", deydi shoir.

Bir so'z bor

Beg'ubor tong kabi go'zal.

Tong chog'i ochilgan g'uncha kabi,

G'unchada shabnam kabi musaffo...

Osmon kabi bepoyon koʻzlar sevinchi yangligʻ

Bir soʻz bor.

Bir soʻz bor

Haqiqat soʻzidan ham yuksak,

Haqiqatning oʻzidan ham yuksak

Bir soʻz bor... (Rauf Parfi, 2013, 122)

Ushbu sheʼrda shoir zamonaning adashgan odamini ezgu soʻz bilan oʻzligiga chaqirayotganini anglash mumkin. Haqiqatni tanituvchi va Haqqa eltuvchi ham shu soʻz ekanligini aytayotir.

Sheʼrga yolgʻon begonadir. Yolgʻon nafaqat shoir uchun, balki har bir inson uchun oʻlim bilan barobar. Ayniqsa, shoir oʻzini oʻlimdan – yolgʻondan asrashi kerak. Shu maʼnoda, har bir sheʼrning yuzaga kelishi, bu – oʻlim bilan yuzlashish demakdir. Har bir odam, shu jumladan, shoir ham oʻzi bilan oʻzi kurashib yashaydi. Ana shu jarayon – oʻzi bilan kurashishning oʻzi bebaho sanʼatdir. Shu boisdan ham shoirning oʻz jonini saqlaydigan joyi yoʻq. Bu rost va yolgʻon, nur va zulmat, hayot va oʻlim oraligʻidagi bir hovuch havo, bir chimdim nafas kabi. Bir Soʻz! Uni koʻziga toʻtiyo etguvchi ham, oyoqlar ostiga xazondek sochguvchi ham aslida ijodkor. Soʻzni shoirga Xudoning oʻzi beradi. Soʻzini ham oʻzi oladi. Bu – jonini olgani bilan barobar. Zero, oʻz soʻzini yoʻqotish bu – shoir uchun oʻlim:

Tikkandir jonini Vataniga u,

Bu soʻz qarshisida titrama, ey, jon.

Yuzma-yuz kelgandek goʻyo oʻt va suv,

Yuzma-yuz keladir shoir va zamon.

R. Parfi ijodida “qalb dramatizmi butun borligʻi bilan “men” orqali odamzodga daxldor hodisalar haqida fikr yuritiladi. Shoir sheʼriyatida badiiy soʻz koʻngilning suratini chizuvchi obrazli vositaga aylanadi” (Meliyev S., 2018, 98). Inson ruhiyatini ifodalash, uning bor jozibasi – gʻubor koʻrinishini aks ettirish birmuncha ogʻir, birmuncha mashaqqatli vazifa. Agar bastakor kuy bastalayotgan boʻlsa, uning biror notasi tushib qolsa, musiqaning sehri yoʻqoladi, muvozanat buziladi. Sheʼriyatda ham obraz yaratilar ekan, uning bor boʻyicha aks ettirilishi sheʼr mazmunini oshiradi. Yoqimli kuy singari jaranglaydi. Shu bilan birga unda reallik ham mavjud boʻlishi lozim. Bu esa ijodkor yashab turgan muhit, jamiyat, sanʼatkor dunyoqarashi, didi, tafakkur dunyosi, oʻquvchilar ehtiyoji bilan ham bogʻliq sanaladi.

1. Toʻxta, deymen,

Haybatli boʻshliqqa boqib.

Toʻxta, toʻxta, deymen, xolos.

Tilimda oʻzga soʻz oʻlgan.

3. Men oʻz gavdamga boqib

Hayratga tushdim bu kun

Bu gavda ichinda

Mozorlar koʻp

Naqadar! (Rauf Parfi, 2013, 346)

Sheʼrning kulminatsiya nuqtasi ikkinchi bandda oʻz ifodasini topgan. Yaʼni:

Bu gavda ichinda

Mozorlar koʻp

Naqadar!

Shoir qay tarafga qarab borayotganini o'zi ham bilmaydigan lirik qahramonga qarata faqatgina "to'xta, deya oladi. Barcha g'am-alam, hasad, fisq-u fasodni, anduhni u faqat ichiga ko'madi, ichiga mozar soladi. Dunyoga yorolmagan, yorilmagan yaralaridan ichida mozar ko'taradi. Bu azobdir.

Rauf Parfi shoir bo'lib dunyoga keldi, shoir bo'lib yashadi, shoir bo'lib sevdi, shoir bo'lib sevidi, shoir bo'lib dunyoni tark etdi. U she'rlarida o'zligini axtardi va o'zidan topdi:

Allohim, bilursen, qay sari ketdim,

Allohim... Men o'ldim... Men senga yetdim... (Rauf Parfi, 2013, 309)

Yaratganga bo'lgan cheksiz muhabbatga boshlovchi yo'l insonning insonga bo'lgan muhabbatidan boshlanadi. Aslida, Allohga bo'lgan muhabbat – ISHQ insoniyat qonida bor. Uning o'zga insonga bo'lgan MUHABBATI orqali esa biz uni yanada chuqurroq, teranroq anglaymiz. Rauf Parfi ijodida muhabbatga o'zgacha qarash, falsafiy urg'u berish va uni yangicha ranglar orqali ifodalashini kuzatishimiz mumkin.

Rauf Parfi ijodida obrazlarning turfaligi, ayniqsa, tabiat lirikasida yangicha ifoda topganini ko'rish mumkin. Shamol xayoli, yomg'ir shitirlashi, tong nafasi, uyg'oq ariqlar, shamolda o'ynagan yaproqlar ovozi qo'shiq yanglig' quloqqa singadi. Uning she'rlarida tabiat va inson ruhiyati bir butunlik kasb etadi. Adabiyotshunos B. Sarimsoqov Rauf Parfining shamol obrazini ifodalashdagi mahoratiga quyidagicha izoh beradi: "Rauf Parfi "Shamollar" she'rida "shamol" so'ziga shu qadar teran, bir-biridan uzoq ko'chma ma'nolar beradiki, natijada she'r so'nggida bu ko'chma ma'no asrimiz kishilari boshidan kechayotgan suronli davr oqimi va shiddatini ifodalay oladigan istioraviy obrazga aylanadi (Sarimsoqov B., 2004, 51).

Shoirning ilk she'rlarida badiiy idrok va ifoda tarzi, tafakkur tabiati, timsolli obrazlari bilan o'ziga xos betakror uslubga egaligi ko'zga tashlanadi. Shoir o'z qarashlari bilan dunyoni taniy boshlagan, o'zligini ham dunyoga tanitgan.

Tuyg'u, ruhiy kechinma bilan poetik fikr uyg'unligi lirik obraz yaratishning asosiy sharti sanaladi. Poetik obraz so'z yordamida uning turli ma'no tovlanishlari tufayli shakllanadi. Shoirning har bir yaratgan asarida teran mushohada, falsafiy ruh aks etmas ekan, u she'rxon yuragidan o'zi uchun joy ocholmaydi. Shoir yaratayotgan obraz, qo'llayotgan muholaga, tashbihlarini o'quvchi ongiga, qalbiga oddiylikdan murakkablikkacha, murakkablikdan oddiylikkacha bo'lgan masofani osonlik bilan anglatga, go'zal ifodallasagina, she'rning umri uzoq bo'ladi. Real hayotda sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga munosabat, asarda ifodalayotgan poetik g'oya shoirning olamni idrok qilishi bilan obrazlar orqali yoritiladi. Obrazlar, birinchi o'rinda, subyektiv bo'lib, shoirning tasavvurida jonlanadi. Tasavvur real borliqdagi turli qarama-qarshiliklar, jonli va jonsiz predmetlar natijasida shakllanadi. Bu shakllanish bevosita lirik turda tuyg'ularga ko'chadi. Hissiyot va fikr uyg'unlashib, ta'sirlanish natijasida ma'lum bir g'oyaning tug'ilishiga sabab bo'ladi. She'riyatda lirik qahramonning botiniy olamida hissiyot, tuyg'u o'z-o'zicha paydo bo'lmaydi, balki unga tashqi muhitning obyektivligi, unda sodir bo'layotgan jarayonlar, hodisalar, shaxsiy munosabatlar, turli shart-sharoitlar ta'sir qiladi. Natijada subyektiv kechinma va taassurot ichki tushunchaga aylanadi. Shuning uchun ham shoir ko'nglining tub-tubida paydo bo'lgan hissiyot uning fitratiga ta'sir qiladi. Undan keyin esa so'z shaklida qog'ozga to'kiladi. Ba'zi holatlarda tabiat tasviri asosiy mavzuga aylansa ham, tashqi olam va jamiyat, voqea-hodisalar bilan bog'liqqarashlar ham

ifoda maqsadiga aylanishi mumkin.

Insonning ruhiy erkinligi masalasi Rauf Parfi ijodining asosini tashkil etadi, shu boisdan ham shoir lirikasida tuyg'ular hayotini, kechinmalar manzarasini, kayfiyatlar suratini chizish tamoyilga aylangan. Birgina "Yomg'ir emas, marvarid yog'ar" satri bilan boshlanadigan she'rini ko'rish kifoya. Yomg'ir sharqona tasavvurda ilohiy ne'mat, yaxshilik va ezgulik urug'i, qut-baraka, rizq hisoblanadi. Unga shoirlar o'z ruhoniyl holatlari, kayfiyatlariga monand ma'nolar yuklaydilar. Ya'ni har bir shoir o'z estetik prinsipidan kelib chiqib, yomg'ir vositasida individual obraz orqali turfa badiiy-falsafiy mazmunni ifodalashga intiladi. Kimdir yomg'irda yorning ko'z yoshlarini ko'rsa, kimdir yig'layotgan ko'ngilni tasavvur qiladi. Rauf Parfi tasvirida yomg'ir – qop-qorong'i kecha shaklida, kecha esa suv singari jildirab oqadi. Shu boisdan ham kecha shod va bearmon kechayotir. Boisi bag'rida suvdek hayotbaxsh oy-dinlik, ertangi kunning yorug' epkini bor.

Barglarda raqs etar shabboda,
O'ynar sabo shaklida kecha,
Gullar kabi saqlaydi odob,
Afsonalar aytar tonggacha.
Kecha tepasida uchadi,
Kiprigimdan otulguvchi nur.
Menga kecha yomg'ir ichida,
Go'zal xayol kabi ko'rinar! (Rauf Parfi, 2013, 122)

Shoir she'rda tashxis (jonlantirish) san'ati orqali ifodalagan poetik lavha yorqin namoyon bo'lib, o'quvchi xayolida barglarda raqs etar shabboda, gullar kabi odob saqlab, tonggacha afsona aytayotgan kecha obrazlari jonlantirilgan. Bulut va oftob xuddi inson kabi harakatda berilgan. Lirik qahramon qorong'i kechada yog'ayotgan yomg'irga esh kechinmalar og'ushida. Yomg'irdan surur, umid tuyadi, uning nazdida, barglarda raqs etar shabboda. Hatto zimiston qorong'ilik ham sabo singari yoqimli. Xayol adoqsiz bo'shliq qa'ridagi ro'yo emas. U yomg'ir ichidagi zimiston qorong'ilik. Unga ishonsa bo'ladi. Zero, qorong'ilik og'ushida esa-da, yomg'irdagi oydin shabboda epkini ertaga otajak tonglar umidini uyg'otadi.

Yoz yomg'iri iliqdir biram,
Shitir-shitir uning qo'shig'i.
Bir shirin hid taralar yerdan
Va yurakka ketar qo'shilib (Rauf Parfi, 2013, 32).
Yoki quyidagi she'rda yomg'ir obraziga yana murojaat qilinadi:
Yomg'ir yog'ar, shig'alab yog'ar,
Tomchilar tomchilar sochimga.
Yomg'ir yog'ar, shig'alab yog'ar
Ham qayg'umga, ham quvonchimga (Rauf Parfi, 2013, 73).

Shoirning poetik imkoniyatlari kengligi, holat-kechinmalarni tovushlar bag'riga sing-dira olishi "Yomg'ir yog'ar", "Tashqarida shovullar shamol..." singari she'rlarida yaqqol ko'rinadi. Bahodir Sodiqov shoir haqida: "Rauf Parfida har bir fikrning o'z rangi bor, ohang, bo'yog'i bor. Fikr plastinkasi rang va harakat plastinkasi bilan qo'shilib ketadi" (Sodiqov B., 2011, 455) deya baho beradi. She'rda teran fikr, yoqimli ohang, turfa tuyg'ularning jonlanishi poetik ifoda tabiatini oshiradi.

Ko‘rinadiki, timsolli, majoziy lirika R. Parfi uslubining o‘tli nafasi, o‘zak mag‘zi, deyish mumkin. Davr voqeligiga, jamiyatdagi siyosiy vaziyatga, hodisalarga, inson sha‘ni-er-kini, haqni oyoqosti etuvchi, adolatsizlik ko‘rinishlarini yuzaga chiqaruvchi ijtimoiy zulmga qarshi tug‘yon shoir she‘rlarida tuyg‘ular realizmi ustuvor, deyishga asos beradi.

Davrni yoritishda bevosita she‘rga murojaat qilinadi. Chunki she‘rning mavzusi va ayni davrgacha bo‘lgan she‘r strukturasidagi yangilanishlar uning mazmun-mohiyatini tas-hkil etadi. Hayot haqiqatini badiiy haqiqatga aylantirish o‘zbek she‘riyati taraqqiyotining barcha davrlari uchun ham bosh xususiyat bo‘lib kelgan. Lekin unga erishish yo‘llari ko‘p, usullari nihoyatda xilma-xildir.

XXI asr o‘zbek badiiy-estetik tafakkurida A. Oripovning samimiy ifodasi bilan yog‘ril-gan obrazlar jamlanmasi, R. Parfi tamal toshini qo‘ygan timsolli lirizm, majozlar asosiga qurilgan idrok va ifoda madaniyati ustuvorlik qilmoqda. Har ikki shoirning ijodi bugungi kun she‘riyati uchun ham maktab vazifasini bajaradi.

XULOSA

Xulosa qilganda, poetik obraz san‘atkorning individualligi orqali badiiy so‘zi yordami-da namoyon bo‘ladigan tarixiy estetik kategoriya sifatida davr kishisining ruhi olami, g‘oy-aviy-estetik ideali, ijtimoiy holatini o‘zida aks ettiradi. Ijodkor so‘zi o‘z va ko‘chma ma‘no qatlamlari orqali ma‘lum ijtimoiy-estetik maqsadga, g‘oyaga, tuyg‘uga qaratiladi. Adabiy-otning, jumladan, she‘riyatning inson va voqelikni badiiy o‘zlashtirish vositasi poetik obraz vazifasi orqali amalga oshadi. Avvalo, ijodkor davr farzandi ekan, uning badiiy mahorati, individualligi, ijodiy niyati, uslubi taqozosiga ko‘ra poetik obraz yangilana boraveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Абдулла Орипов. Менга хушxabар бер. – Тошкент: Маънавият, 2009. – 90 б.
2. Абдулла Орипов. Кўёш бекати. – Тошкент: Шарқ, 2010. – 384 б.
3. Жабборов Н. Замон. Мезон. Шеърият. – Тошкент: Фафур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2015. – 230 б.
4. Мелиев С. Глобализм: бадий талқин, замон ва қахрамон. Монография. // ЎЗР ФА. Тамаддун, 2019. – 220 б.
5. Раҳимжонов Н. Мустиқиллик даври ўзбек шеърияти. – Тошкент: Фан, 2007. – 259 б.
6. Рауф Парфи. Сайланма. – Тошкент: Академнашр, 2013. – 376 б.
7. Саримсоков Б. Бадийлик асослари ва мезонлари. – Тошкент: Фан, 2004. – 127 б.
8. Содиков Б. Кўзлардаги дунё. Ўзбек адабий танқиди. – Тошкент: 2011. – 455 б.
9. Йўлдошев Қ. Сўз ёлкини. – Тошкент: Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 2018. – 247 б.

REFERENCES

1. Abdulla Oripov. (2009) Give me good news. Tashkent: Ma'naviyat, 90 p.
2. Abdulla Oripov. (2010) Sun station. Tashkent: Sharq, 384 p.
3. Jabbarov N. (2015) Time. Criterion. Poetry. Tashkent: Publishing house named after Gafur Ghulam, 230 p.
4. Meliev S. (2019) Globalization: artistic interpretation, time and hero. Monograph. // Own FA. Civilization, 220 p.
5. Rahimjonov N. (2007) Uzbek poetry of the period of independence. - Tashkent: Science, 259 p.
6. Rauf Parfi. (2013) Don't be elected. Tashkent: Akademnashr, 376 p.

7. Sarimsakov B. (2004) Fundamentals and criteria of art. Tashkent: Science, 127 p.
8. Sadikov B. (2011) The world in the eyes. Uzbek literary criticism. Tashkent, 455 p.
9. Yoldoshev Q. (2018) The fire of words. Tashkent: Gafur Ghulam Publishing House of Literature and Art, 247 p.